

РОЗДІЛ 1. ПРАВА ЛЮДИНИ – ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПЛАСТ КОНСТИТУЦІЙ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-1>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Алмаші Ірина Михайлівна

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри менеджменту, підприємництва та торгівлі,
Ужгородський торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
м. Ужгород, Україна*

Алмаші Мирослав Михайлович

*кандидат юридичних наук,
заступник директора з науково-педагогічної роботи
ЦДН «Закарпатський інститут» ПрАТ «ВНЗ
«Міжрегіональна Академія управління персоналом»
м. Ужгород, Україна*

В умовах надзвичайно стрімкого поширення штучного інтелекту в усіх сферах життя людини, включаючи трудові правовідносини, особливо актуальною є проблема забезпечення прав людини на працевлаштування. Згідно звіту Всесвітнього економічного форуму The Future of Jobs Report 2025 технологічні зміни, геоекономічна фрагментація, економічна невизначеність, демографічні зміни впливатимуть та формування та трансформують глобальний ринок праці. Станом на 2025 рік прогнозується, що штучний інтелект замінить 85 мільйонів робочих місць у всьому світі. Звіт був підготовлений спираючись на погляди понад 1000 провідних роботодавців, що представляють понад 14 мільйонів працівників у 22 галузях економіки 55 країн з усього світу [1].

Зміст поняття «штучний інтелект» розкрито ще в 1956 року і пояснюється як можливість здійснення творчих завдань як програмними, так і технічними системами. На думку Бутинської Р. Я. що більше глобальні мережі втручаються в життя людини, тим більше вони впливають на нього поступово стираю кордони особистого простору. Певні зміни відбулися і в галузі трудового права. За результатами опитування Work.ua, 53% роботодавців вважають досвід взаємодії з ChatGPT позитивним і корисним. У випадку створення роботодавцем

вакансії і заповнення необхідних даних (назва посади, місто, досвід роботи тощо), перед полем з описом є можливість за допомогою ChatGPT написати текст, натиснувши відповідну кнопку. Цією функцією ChatGPT за тиждень скористалися близько 10 тис. роботодавців. Крім того, на Work.ua як вимогу до претендентів на зайняття посад у сфері маркетингу, реклами, PR, IT, комп'ютери, інтернет, ЗМІ, видавництво, поліграфія, продажі, закупівля, управління персоналом, HR роботодавці уже вказують знання ChatGPT.

Щодо місця штучного інтелекту у трудових відносинах, то окремі фахівці, наприклад, професор Оксфордського університету Хорст Айденмюллер вважає, що штучний інтелект має виступати як суб'єкт трудових правовідносин, оскільки штучний інтелект є прототипом людини, і він повинен мати всі права й обов'язки, як і звичайний працівник-людина. Щодо захисту людини при виконанні трудових обов'язків, то згідно звіту Європейського агентства з безпеки та гігієни праці «Прогноз нових ризиків, що виникають для безпеки і гігієни праці, пов'язаних з цифровізацією, до 2025 року» роботи допоможуть людині звільнитися від важкої фізичної і шкідливої праці, що призведе до зниження ризиків і негативних факторів на виробництві для працівника [2, с. 303-304].

Спираючись на виклики сучасності щодо негативних факторів поширення штучного інтелекту, необхідною умовою задля захисту прав людини є належне правове регулювання використання штучного інтелекту у всіх сферах життя людини. З цією метою Радою Європи 17 травня 2024 року прийнято Рамкова Конвенція Ради Європи зі штучного інтелекту, прав людини, демократії та верховенства права [3], що є першим міжнародним актом у сфері регулювання штучного інтелекту.

Дана Конвенція спрямована на вирішення конкретних проблем, які виникають протягом життєвого циклу систем штучного інтелекту, і заохочує розгляд більш широких ризиків і впливів, пов'язаних з цими технологіями, включаючи, але не обмежуючись ними, здоров'я людини і навколишнє середовище, а також соціально-економічні аспекти, такі як зайнятість і праця. Положення даної Конвенції спрямовані на забезпечення того, щоб діяльність протягом життєвого циклу систем штучного інтелекту повністю відповідала правам людини, демократії та верховенству права. Ст. 4 Конвенції показано обов'язок на держави, що є Стороною даного міжнародного акту, щодо вжиття заходів для забезпечення того, щоб діяльність систем штучного інтелекту відповідала зобов'язанням щодо захисту прав людини, закріпленим у чинному міжнародному праві та її внутрішньому законодавстві.

В Україні також здійснено перші кроки щодо правового регулювання штучного інтелекту. Прийнято Концепцію розвитку штучного інтелекту в Україні [4], метою якої є визначення пріоритетних напрямів і основних

завдань розвитку технологій штучного інтелекту для задоволення прав та законних інтересів фізичних та юридичних осіб, побудови конкурентоспроможної національної економіки, вдосконалення системи публічного управління. Серед першочергових проблем, на розв'язання яких повинна бути спрямована єдина скоординована державна згідно вищевказаної Конвенції, це наявність ризиків зростання рівня безробіття у зв'язку з використанням технологій штучного інтелекту; Принципами розвитку та використання технологій штучного інтелекту, є: сприяння інклюзивному зростанню, сталому розвитку та добробуту; розроблення та використання систем штучного інтелекту лише за умови дотримання верховенства права, основоположних прав і свобод людини і громадянина, демократичних цінностей, а також забезпечення відповідних гарантій під час використання таких технологій.

Крім цього, Розпорядженням КМУ № 438-р від 12 травня 2021 р. затверджено план заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2021-2024 роки та Міністерством цифрової трансформації України розроблена Дорожня карта з регулювання штучного інтелекту в Україні [5], метою якої є знаходження балансу між інтересам бізнесу і забезпеченням належного рівня захисту громадян від ризиків штучного інтелекту. Однією з цілей регулювання штучного інтелекту є захист прав людини від ризиків розробки та використання систем із штучним інтелектом.

У своїй монографії «Вакансія: людина. Як не залишитися без роботи в добу штучного інтелекту» (2016 р.в.) професор інформаційних технологій, радник Deloitte Analytics Томас Дейвенпорт зазначив, що мільйони працівників з вищою освітою таких як письменники, юристи, асистенти, працівники медичної сфери невдовзі може витіснити штучний інтелект. Заслуговує на увагу думка автора про об'єднання зусиль та замість того, щоб розглядати машини як конкурентів, необхідно сприймати їх як партнерів, налагоджувати співпрацю з метою вирішення складних задач прийдешньої ери [6].

Щодо практичного аспекту застосування штучного інтелекту у трудовій діяльності то директорка дослідницької фірми Gartner Емілі Роуз МакРей, рекомендує компаніям змагатися у впровадженні не штучного інтелекту, а скороченого робочого тижня. На думку Саймона Джонсона, професора Массачусетському технологічному інституті та колишнього головного економіста Міжнародного валютного фонду, загальна продуктивність від використання штучного інтелекту не надто збільшилася. Однак, є ризик, що люди залишаться без роботи, і це створить більшу конкуренцію за робочі місця [7].

Проблемним залишається питання, якими навиками має володіти працівник, щоб бути конкурентно спроможним. Адже, згідно звіту Arize AI 281 компанія зі списку «Fortune 500» розглядає штучний інтелект як бізнес-ризик у зв'язку зі збільшенням його використання на 473% за рік.

Бернард Марр, радник ради директорів і автор книги «Генеративний штучний інтелект на практиці», у своїй статті для Forbes назвав навички працівників, якими вони повинні бути наділені у 2025 році: володіння штучним інтелектом: нова цифрова грамотність, лідерство в цифровій трансформації, постійна здатність до навчання, стратегічне передбачення та комплексне вирішення проблем, емоційний інтелект, що є перевагою людини [8].

Отже, в даній доповіді проаналізовано забезпечення права людини на працевлаштування в умовах поширення штучного інтелекту.

Література:

1. The future of Jobs Report 2025. 7 January 2025. URL: <https://www.weforum.org/publications/the-future-of-jobs-report-2025/> (дата звернення 23.04.2025).

2. Бутинська Р.Я., Штучний інтелект у сфері праці: проблеми та перспективи правового регулювання. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. С. 301-308. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2024/04/54.pdf> (дата звернення 23.04.2025).

3. Рамкова Конвенція Ради Європи зі штучного інтелекту, прав людини, демократії та верховенства права. Страсбург, 17 травня 2024 року URL: https://vkksu.gov.ua/sites/default/files/rye_ramkova_konvenciya_zi_shtuchnogo_intelektu_prav_lyudyny_demokratiyi_ta_verh._prava.pdf (дата звернення 21.04.2025).

4. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 року. *Урядовий кур'єр*. 2020. № 247.

5. Регулювання штучного інтелекту в Україні: Мінцифри презентувало дорожню карту. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rehuliuвання-shtuchnogo-intelektu-v-ukraini-mintsyfry-prezentuvalo-dorozhniu-kartu> (дата звернення 22.04.2025).

6. Thomas H. Davenport, Only Humans Need Apply: Winners and Losers in the Age of Smart Machine. USA. HarperBusiness. 2016. 336 с.

7. З розвитком штучного інтелекту роботи у людей тільки побільшає: думка експерта від 01.05.24 URL: <https://happymonday.ua/z-rozvytkom-shtuchnogo-intelektu-roboty-pobilshaye> (дата звернення 21.04.2025).

8. Взаємодія штучного та людського інтелекту: якою буде робота у 2025 році? URL: <https://budni.robota.ua/hr/vzayemodiya-shtuchnogo-ta-lyudskogo-intelektu-yakim-bude-roboche-mistse-u-2025-rotsi> (дата звернення 22.04.2025).